مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

ډاکټر محمدهمایون همت ۲۰۲۶/۱۱/۲۱

# د چین د ولسمشر شي جین‌پینګ په کوربتوب

## د شنژن تاریخي دریم‌اړخیزه غونډه

## ټرمپ، پوتین او شي جین‌پینګ؛

## د ګټو ټکر، د نړۍ د بیا وېش اندېښنه او د افغانستان راتلونکی

**لنډیز**

د چین د شنژن په ښار کې د ۲۰۲۶ کال د نومبر پر ۱۹مه د امریکا ولسمشر دونالډ ټرمپ، د روسیې ولسمشر ولادیمیر پوتین او د چین ولسمشر شي جین‌پینګ په لومړۍ دریم‌اړخیزه غونډه کې سره کښاستل. له دې وړاندې د ټرمپ او پوتین او بیا د ټرمپ او شي ترمنځ بېلې لیدنې وشوې. درېیو مشرانو د «سولې په لور اعلامیه» په نوم یو ځلورمادهییز متن خپور کړ. دا د غونډې تر ټولو باوري لومړنی سند دی. په دې متن کې د ملګرو ملتونو اصلاحات، د تېلو د تصفیې شویو محصولاتو زیاتول، د دولتي چارواکو مصونیت او د اټومي خطر د کمولو خبرې راغلې؛ خو د اوکراین، ایران، افغانستان یا د نړۍ د نفوذ د ساحو د وېش کوم صریح ټرون پکې نه لیدل کېږي. [۱، ۲]

### د څېړنې اساسي پوښتنې

دا غونډه چا مطرح کړه او د څه لپاره؟ امریکا، روسیه او چین هر یو څه غواړي؟ څوک له چا سره په کومه برخه کې همکاري او په کومه برخه کې سیالي کوي؟ ایا د ۱۹۴۵ کال د یالتا د کنفرانس په شان د کوچنیو هېوادونو برخلیک د هغوی له ګډون پرته ټاکل کېدای شي؟ د اوکراین جګړه، د ایران کړکېچ، د هرمز تنګی، د منځنۍ اسیا سوداګریزې لارې، د پاکستان او افغانستان امنیت او د افغان ولس ژوند ته کومې اغېزې رسېدای شي؟

### د څېړنې تګلاره او د شواهدو علمي ارزونه

دا لیکنه معلومات په درېیو برخو وېشي: «ثابت حقیقت» هغه معلومات دي چې په رسمي اعلامیه او د څو خپلواکو سرچینو په راپورونو کې ثبت او تایید شوي وي؛ «خرګند شوی دریځ» د یوه حکومت یا سیاستوال رسمي خرګندونه ده، چې په خپله د منل شوي حقیقت معنا نه لري؛ او «تحلیلي احتمال» هغه امکان دی چې پر شواهدو ولاړ وي، نه داسې پټ ټرون چې شتون یې ثابت شوی وي.

د معلوماتو د علمي ارزوني بنسټیز معیارونه د اصلي سند کرهوالی، د خپرېدو نېټه، د سرچینې خپلواکي او د ادعا د تایید کچه دي. دا څېړنه د ۲۰۲۶ کال د نومبر تر ۱۹مې پورې پر خپرو شوو معلوماتو ولاړه ده. [۱–۵]

### پایله

شنژن ښایي د لوی قدرتونو د مستقیمې معاملې نښه وي؛ خو تر اوسه د نوې یالتا یا د نړۍ د رسمي وېش سند نه دی. دا احتمال باید جدي وڅېړل شي، نه دا چې د عکس او تشریفاتو له مخې د یوې بشپړې پټې معاملې ادعا وشي. د کوچنیو او منځنیو دولتونو لپاره اصلي خطر د هغوی د ملي حاکمیت، مشروع ګټو او ګډون کمزوري کېدل دي؛ افغانستان باید همدې ټکي ته په ځانګړي حساسیت وګوري. [۳، ۶، ۷]



افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

### ۱ ـ د غونډي دقيق جريان او څلورماده‌ييزه اعلاميه

له وړانديزه تر غونډي پورې

د رسنيو د راپورونو له مخې، پوتين د اکتوبر په خبرو کې د ګډې لېدنې مفکوره مطرح کړې وه؛ سپينې ماڼۍ د نومبر پر ۱۳مه د دري‌اړخيزې ناستې پلان تاييد کړ. د نومبر پر ۱۸مه په شنژن کې د رسمي مېلمستيا پر مهال د دريو مشرانو انځورونه خپاره شول. د نومبر پر ۱۹مه ټرمپ لومړی له پوتين او شي سره جلا خبرې وکړې؛ ورپسې د چين په کوربه‌توب دري‌اړخيزه ناسته وشوه چې شاوخوا اتيا تر نوې دقيقو پورې يې دوام وکړ. د غونډې په پای کې څلورماده‌ييزه ګډه اعلاميه خپره شوه. د دې وختونو په وړاندې کولو کې د مختلفو راپورونو لږ توپير شته. [۲، ۳، ۴]

### لومړۍ ماده ـ ملګري ملتونه

دري واړو هېوادونو د امنيت شورا د دايمي غړو په توګه د ملګرو ملتونو د اصلاح لپاره د کار ژمنه کړې. خو نه يې د ويټو حق د بدلون مشخصه طرحه ورکړې او نه يې د امنيت شورا د نويو دايمي غړو نومونه ياد کړي دي. له همدې کبله دا ماده تر اوسه سياسي اصل دی، نه بشپړ اصلاحاتي تړون. پوښتنه دا ده چې ايا د سازمان واک به پراخېږي او که د سترو قدرتونو ترمنځ به د پرېکړې واک نور هم متمرکزېږي؟ [۱]

### دويمه ماده ـ انرژي

د تصفيه شوو تېلي محصولاتو د توليد او عرضه کولو زياتول او د انرژۍ د جريان ساتل يې ګډ هدف بللی. دا ماده د ايران د جګړې، هرمز تنګې او د روسيې پر انرژۍ د بنديزونو په رڼا کې لوستل کېږي. خو د هرمز د پرانيستلو، د ايران د جګړې د پای، د تېلو د بيې يا د ځانګړي صادراتي کوريډور هېڅ الزام‌آور ميکانيزم پکې نه دی ټاکل شوی. [۱، ۸]

### دريمه ماده ـ نړيواله جزايي محکمه

اعلاميه د دولتونو رضايت او د چارواکو مصونيت مهم بولي او وايي نړيواله جزايي محکمه او ورته بنسټونه بايد له خپل صلاحيته ناوړه استفاده ونه کړي. په ۲۰۲۳ کال کې دغې محکمې د پوتين د نيولو حکم صادر کړی و؛ روسيه تورونه ردوي. د دې مادې حقوقي وزن بايد له سياسي پيغامه بېل وکتل شي: يوه سياسي اعلاميه په خپله د روم د اساسنامې احکام نه بدلوي او نه موجود قضايي حکم لغوه کوي. [۱، ۳، ۹]

### څلورمه ماده ـ اټومي خطر

دري مشران وايي اټومي جګړه ګټونکی نه لري او بايد هېڅکله ونشي. دوی د اټومي خطر د کمولو او د وسلو د نه خپرېدو پر خبرو ټينګار کوي؛ خو د وسلو د شمېر، د تفتيش د ځرنګوالي او د تړون د اجرايي ضمانت په اړه کره پرېکړه نه ده اعلان شوې. د اټومي امنيت په څېر حساسه موضوع کې د خبرو پېل مهم دی، خو خبرې له عملي وسلو کمولو سره نه دي برابرې. [۱، ۴]

د سند مهمه چوپتيا: په دې څلورو مادو کې نه اوکراين نومول شوی، نه ايران او نه افغانستان. د ملاقات د موضوعاتو او د لاسليک شوي اعلاميې د حدودو ترمنځ دغه توپير د هرې دقيقې شننې بنسټ دی. [۱، ۲]

د شي جين‌پينګ څلور اصول: د چين رسمي دريځ او د ګډې اعلاميې توپير

د چين د بهرنيو چارو وزارت د ۲۰۲۶ کال د نومبر د ۱۹مې په رسمي راپور کې د شي جين‌پينګ د وينا څلور ځانګړي اصول ثبت کړي دي: لومړی، د دولتونو د حاکميت، ځمکنۍ بشپړتيا او متقابل درناوي مراعاتول؛ دويم، سوله‌ييز ګډ ژوند او د مخامخ ټکر مخنيوی؛ دريېم، د سوداګرۍ، توليدي ځنځيرونو او انرژۍ په برخو کې د ګډو ګټو پر بنسټ همکاري؛ او څلورم، د لوړې کچې منظم تماسونه، د خبرو پرانيستې لارې او د کړکېچ د مخنيوي د اړيکو ميکانيزمونه. دا د چين د ولسمشر څرګند شوي وړانديزونه دي، نه د درېيو هېوادونو په ګډه اعلاميه کې څلور نوې منل شوې مادې. [۴۱]

د امريکا سپينې ماڼۍ او د چين حکومت د غونډې ګډه څلورماده‌ييزه اعلاميه په رسمي ډول خپره کړې ده. په دواړو خپرونو کې د اعلاميې بنسټيز متن يو شان دی؛ خو يکی د راتلونکی دري‌اړخيزې ناستې نېټه، د بحران د اړيکو د يوې ګډې اداري جوړښت، د اټومي وسلو د تفتيش مشخص پلان او د ژمنو د پلي کولو مهال‌وېش نه دي ټاکل شوي.



افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

له همدې امله د يوه ولسمشر سياسي وړاندیز، د درېيو دولتونو ګډه اعلاميه او د پلي کېدو وړ حقوقي تړون بايد په علمي تحليل کې دري جلا کچې وګڼل شي. [۴۰، ۴۱]

## ۲ ـ امريکا، روسيه او چين: څوک څه غواړي؟

### امريکا: د معاملې سياست، اتومي امنيت او نړيوال دريځ

د ټرمپ د حکومت څرګند لومړيتوبونه د اتومي وسلو په اړه له روسيې او چين سره خبرې، په اوکراين او ايران کې د جګړو کمول، د انرژۍ د بيو کنټرول او د امريکا د نړيوال نفوذ څرګندول دي. خو دا هدفونه يو له بل سره ټکر هم لري: له پوتين سره نرمې خبرې د اروپا اندېښنه راپاروي؛ له چين سره اقتصادي جوړجاړۍ د ټکنالوژۍ او تايوان په امنيتي مسئلو کې د واشنګټن د سيالۍ مخه نه شي نيولای. ټرمپ غواړي په نړيواله صحنه کې د معاملې د جوړوونکي مشر انځور وړاندې کړي، په داسې حال کې چې متحدان يې د خبرو د پايلو د رونټيا غوښتنه کوي. [۳، ۵، ۱۰]

## روسيه: له انزوا وتل او د اروپا امنيتي معادله بدلول

د پوتين لپاره دا يوه ستره ديپلوماتيکه صحنه وه. له ۲۰۲۲ کال راهيسې پر اوکراين د روسيې د بشپړ يرغل له امله مسکو له ګڼو لوېديځو بنديزونو او سياسي انزوا سره مخ شوی. پوتين غواړي د ستر قدرت په حيث يې مشروعيت بيا ومنل شي، د اروپا د امنيتي جوړښت په ټاکلو کې اغېز ولري، د ناټو د پراختيا په اړه خپلې غوښتنې مطرح کړي او د روسيې د انرژۍ پر پلور محدوديتونه نرم کړي. په دې ليدنه کې د ټرمپ له خوا د دوستانه الفاظو کارول د مسکو لپاره تبليغاتي ګټه لرله، خو دا په خپله د روسيې پوځي يا حقوقي غوښتنې نه تثبيتوي. [۳، ۵، ۱۱]

### چين: اقتصادي ثبات، لوی‌قدرتي حيثيت او آسيايي توازن

چين د غونډې کوربه و او هڅه کوي ځان داسې قدرت وښيي چې واشنګټن او مسکو دواړه ورسره خبرې کوي. د چين لومړيتوبونه د نړيوالې سوداګرۍ د لارو خلاصون، د انرژۍ خوندي واردات، د لوېديځو ټکنالوژيکي محدوديتونو کمول، د تايوان پر سر د خپلو دريځونو ساتل او له روسيې سره اقتصادي اړيکې دي. چين له روسيې سره همکاري لري، خو د روسيې ټولې غوښتنې يې خپلې نه دي ګرځولې؛ له امريکا سره يې هم پراخې اقتصادي اړيکې دي، خو په آسيا کې ستراتيژيک سيال دی. [۵، ۱۰، ۱۲]

### ايا دري واړه يوه واحده جبهه ده؟

نه. د ګټو ګډ ټکي يې اتومي جګړې ته د نه رسېدو، د نړيوالو بازارونو د بشپړې ګډوډۍ مخنيوي او د لويو قدرتونو د مستقيمو خبرو دوام دی. د اختلاف اصلي ميدانونه اوکراين او اروپايي امنيت، ايران او بنديزونه، د تايوان مسئله، ټکنالوژي او سوداګري، او د نړيوالو حقوقي بنسټونو واک دی. په نړيوال سياست کې دوه هېوادونه په يوه موضوع کې ملګري او په بله کې سيالان کېدای شي؛ د «دښمن» او «دوست» ساده دوګونې وېش د دې معادلې د پوهېدو لپاره بسنه نه کوي. [۵، ۱۰، ۱۲]

## ۳ ـ د اوکراين جګړه او د اروپا اندېښنه

### ولې اوکراين د شنڑن تر ټولو حساسه موضوع وه؟

د روسيې يرغل چې د ۲۰۲۲ کال په فبروري کې پيل شو، د اروپا د امنيت، انرژۍ، مهاجرت، اقتصاد او ناټو لپاره اوږدمهاله پايلې لرلې دي. په شنڑن کې ټرمپ او پوتين د اوکراين مسئله په جلا ليدنه کې وڅېړله، او ټرمپ د چين له ولسمشره هم د جګړې د پای لپاره د مرستې غوښتنه وکړه. خو د دريم‌اړخيزې اعلاميې په متن کې د اوربند، د اشغال شوو سيمو، د امنيتي تضمينونو او د اوکراين د ګډون په اړه کومه ماده نشته. [۲، ۳، ۱۳]

### د کييف او د اروپا اصلي اعتراض

د اوکراين بنسټيز دريځ دا دی چې د اوکراين د خاورې او برخليک په اړه پرېکړه بايد د اوکراين په ګډون وشي. اروپايي شريکان هم وايي د اروپا امنيتي جوړښت بې له اروپايانو نه شي ټاکل کېدای. هممهاله د نومبر پر ۱۹مه په برلين کې د اوکراين د ملاتړو هېوادونو ناسته روانه وه او د دفاعي، مالي او انرژۍ مرستو د دوام خبرې پکې کېدې. دا هممهاله حرکت د لويو قدرتونو د انحصاري خبرو پر وړاندې د اروپا د سياسي وزن د ساتلو هڅه ګڼل کېدای شي. [۱۳، ۱۴]

## د اروپا دري احتمالي لارې


افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليرلو مخکې په ځير و لولئ

لومړی: که واشنګټن، کییف او اروپایي پلازمینې په ګډه پر اوربند او ضمانتونو یوې لارې ته ورسېږي، د جګړې د کمېدو امکان لوړېږي. دویمه: که د امریکا او روسیې خبرې د اوکراین او اروپایانو له عملي ګډون پرته پر سیمه‌ییزو امتیازونو راڅرخي، د باور بحران ژورېږي او اروپا خپل دفاعي لګښتونه زیاتوي. درېیمه: که مذاکرات بې پایلې پاتې شي، جګړه او بندیزونه دوام کوي، او دواړه لورې به د جګړې په میدان کې د نفوذ د بدلون هڅه کوي. دا درې لارې احتمالي سناریوګاني دي، اعلان شوې پرېکړې نه دي. [۳، ۱۳، ۱۵]

## د ناټو او نړیوال نظم پوښتنه

د ناټو د غړیتوب، د ختیځې اروپا د امنیت او د روسیې د غوښتنو مسئلې یوازې د مسکو او واشنګټن شخصي معامله نه ده. د ټولو اغېزمنو دولتونو مشروع برخه‌اخیستنه د دوامداري سولې شرط دی. د ملګرو ملتونو منشور د دولتونو پر حاکمیتي برابرۍ او د زور له لارې د سرحدونو د بدلولو پر منع ټینګار کوي. د اوکراین د قضیې ارزونه باید همدغه حقوقي معیار ولري، نه یوازې د لوېو پوځونو د ځواک تناسب. [۱۶]
ارزونه: شنژن پوتین ته نړیواله تریبون ورکړ؛ خو تر هغه چې د اوکراین د جګړې د پای عملي او منل شوی ترون نه وي، د خبرو تشریفات د سولې له پایلې سره نه شي یو ځای کېدای. [۳، ۱۳]

## ۳-الف ـ ولې اروپا د درېیو مشرانو له مېزه بهر پاتې شوه؟

اروپا کمزورې نه ده: نفوس، اقتصاد، ټکنالوژي او اټومي ځواک
د اروپا د نه ګډون پوښتنه یوازې د یوه عکس او د درېیو ځوکیو موضوع نه ده؛ دا د نړیوال قدرت د تعریف بنسټیزه پوښتنه ده. د اروپایي اتحادیې د احصایوي اداري (Eurostat) له مخې، د ۲۰۲۶ کال د جنورۍ په لومړۍ نېټه د اتحادیې نفوس شاوخوا ۴۵۲ میلیونه و؛ او د ۲۰۲۵ کال د ټول ناخالص کورنۍ تولید ارزښت ۱۸٫۸ ټریلیونه یورو ته رسېده. اروپا د صنعتي ماشینونو، درملو، علمي څېړنو، هوایي چلند، موټرو، نړیوالو بانکونو، سوداګرۍ، چاپېریالي معیارونو او تنظیمي قوانینو له لارې لوی نړیوال وزن لري. له همدې کبله اروپا د نفوس، اقتصاد او تخنیک له پلوه له نړیوالو سترو قدرتونو سره د پرتله کولو وړ ده. [۳۲، ۳۳]
په اټومي برخه کې باید دقیق توپیر وشي: له برېګزېټ وروسته فرانسه د اروپایي اتحادیې یوازینۍ اټومي وسلې لرونکی غړی هېواد دی. برېتانیا هم اروپایي اټومي قدرت دی، خو د اروپایي اتحادیې غړی نه ده؛ دواړه د ناټو مهم هېوادونه دي. فرانسه خپل اټومي ځواک د ملي ولسمشرۍ تر کنټرول لاندې ساتي او د ناټو د اټومي پلان جوړونې په ډله کې برخه نه اخلي. نو «اروپا اټومي قدرت دی» سمه سیاسي جمله ده، خو «اروپایي اتحادیه یو متحد اټومي پوځ لري» حقوقي او نظامي لحاظه دقیقه نه ده. [۳۴، ۳۵]

## لومړی لامل: د غونډې اداري چوکاټ

درېاړخیزه ناسته د آسیا او ارام سمندر د اقتصادي همکاریو (APEC) د مشرانو د غونډې په څنډه کې وشوه. دا سازمان ۲۱ غړي اقتصادونه لري؛ چین، روسیه او امریکا دري واړه غړي دي، خو اروپایي اتحادیه د APEC غړې نه ده. دغه واقعي اداري شرایط د اروپایي اتحادیې د مستقیم ګډون د نشتون یو لامل ښیي، خو ټول سیاسي دلیل نه تشریح کوي؛ ځکه په موازي لوړه کچه لیدنو کې د نورو شریکانو د رابللو امکانات اصولاً شته. [۳۶]
دویم لامل: د ځواک بڼه او د اروپا د واحد بهرني غږ محدودیت
امریکا، چین او روسیه هر یو د ولسمشرۍ یا متمرکز دولتي مشرۍ لاندې واحد ستراتیژیک استازیتوب لري. اروپایي اتحادیه، سره له ستر اقتصادي او تنظیمي ځواکه، په دفاعي او بهرنۍ تګلارې کې د ۲۷ غړو د ملي دریځونو، ناټو، د اروپایي شورا او د کمېسیون ترمنځ د صلاحیتونو د وېش له محدودیتونو سره مخ ده. اروپایي هېوادونه اقتصاد او سوداګریز بازار ګډوي، خو اټومي واک او د جګړې او سولې وروستۍ سیاسي پرېکړه یې تر ډېره ملي ده. دا نهادي جوړښت د اقتصادي ځواک او چټک دیپلوماتیک تصمیم ترمنځ فاصله پیدا کوي؛ دا نه د اروپا د بېوسۍ دلیل دی او نه د بېلتون د تقدیر. [۳۴، ۳۷]

## دریم لامل: د واشنګټن، مسکو او بیجینګ د قدرت-سیاست انتخاب

مسکو غواړي د اروپا د امنیت د راتلونکي په اړه له واشنګټن سره مستقیمې خبرې وکړي؛ بیجینګ غواړي چین د نړیوالو لوېو قدرتونو د تعامل مرکز وښیي؛ او ټرمپ د مشرانو له مستقیمې معاملې سره ځانګړې علاقه څرګنده کړې. د دغو درېیو تاکتیکونو یو ځای کېدل د اروپا د سیاسي غیابت انځور پیاوړی کوي، که څه هم د ځمکنۍ وېش کوم پټ ترون یې نه دی ثابت کړی. د فرانسې د بهرنیو چارو وزیر ژان-نوېل بارو پر همدې انځور نیوکه وکړه او ویې ویل


افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

چې د نړۍ د لوبو قدرتونو په حساب کې اروپايي اتحاديه نه شي ايستل کېدای. په مقابل کې د اروپا نور شنونکي د خپلواک دفاعي ظرفيت او واحد دريځ د زياتولو غوښتنه کوي. [۲، ۱۵، ۳۷]

## سياسي نتيجه : د مېز پر سر نه، بلکې د خپل برخليک شريک

د اروپا د نه ګډون اهميت له دې کبله لوی دی چې د اوکراين جګړه، د ناټو امنيت، د بندیزونو اقتصاد او د کډوالو او انرژۍ مسئلې په مستقيمه توګه اروپا اغېزمنوي. د اروپايي دولتونو د برخليک په اړه مشروع او پايداري پرېکړې د هغوی د ګډون او منلو پرته نه شي تضمينېدای. د ملګرو ملتونو د منشور د حاکميتي برابرۍ اصل د هېڅ لوی قدرت لپاره داسې ځانګړی حق نه جوړوي چې د بل دولت ځمکه يا سياسي خپلواکي په معامله کې ووېشي. [۱۶، ۳۷]

## افغانستان ته د دې بحث درس

که د سلګونو ميليونو وګړو او څو ټريليونه يورو اقتصاد لرونکي اروپا د نړيوال سياست د يوه مهم مېز له نشتون څخه اندېښنه لري، افغانستان بايد د خپلې جغرافيې، حاکميت، اوبو، سوداګرۍ او بشري پانګې په اړه لا ډېرې دقيقې ملي ستراتيژۍ ولري. لوی قدرتونه د افغانانو د حقونو او ارتياوو د اتومات استازيتوب مکلف نه دي؛ افغانان بايد د هرې سياسي او اقتصادي معاملې په ارزونه کې خپلواکه پوهه، مشروع استازيتوب او د نړيوال قانون پر اصولو تکيه وکړي. د افغانستان ملي ګټې د چين، روسيې، امريکا، ايران او پاکستان له خپلو ګټو سره په ځينو برخو کې يو ځای کېږي او په ځينو کې يې توپير کوي. همدا توپير د متوازن سياست ارتيا ثابتوي.

## ۴ ـ ايران، هرمز تنګی او د منځنۍ ختيځ د جګړې حساب

### د ۲۰۲۶ کال بحران او د درېيو قدرتونو ګټې

د ۲۰۲۶ کال په فبروری کې د امريکا او اسرائيلو بريدونو د ايران کرکېچ په جګړه بدل کړ. د اپرېل لنډ اوربند او د جون تفاهم د دوامداري هوکړې لامل نه شول؛ په راتلونکو مياشتو کې د جګړې، بندیزونو او د هرمز تنګې د تګ راتګ مسئله بيا سختېدله. هرمز د نړيوالې انرژۍ لپاره حياتي مسير دی؛ بندښت يې نه يوازې ايران او خليجي هېوادونه، بلکې اروپا، چين، هند او د انرژۍ واردوونکي بېوزله هېوادونه زيانمنوي. [۸، ۱۷، ۱۸]

### امريکا څه غواړي؟

واشنګټن د ايران د اټومي وسلو مخنيوی، د خليج د سمندري تګ راتګ امنيت، د سيمه‌ييزو متحدانو دفاع او پر تهران اقتصادي فشار غواړي. د ټرمپ د څرګندونو له مخې، د هرمز د خلاص پاتې کېدو لپاره د چين همکاري ارزښت لري. خو د اټومي پروګرام، بندیزونو، کنګل شوبو شتمنيو او د جګړې د پای د ترتيب پر سر د واشنګټن او تهران دريځونه لا هم لرې دي. د شنډ اعلاميه په دې اړه کوم ضمانت نه لري. [۸، ۱۷، ۱۸]

### چين او روسيه د ايران کوم ملګري دي؟

چين د ايران د تېلو مهم پېرودونکی دی او د ايران له بې‌ثباتۍ، سمندري خطر او لوړې انرژۍ بيې مستقيم اقتصادي زيان وينې. روسيه له ايران سره امنيتي، سياسي او اقتصادي اړيکې لري او د لوېديځ فشارونو د محدودولو غوښتونکې ده. خو دا دواړه قدرتونه له امريکا سره هم لويې معاملې لري؛ نو د ايران د هرې غوښتنې بې‌قيد او شرط ملاتړ يې له خپلو ملي ګټو سره نه جوړېږي. د دوی اړيکه له تهران سره «ستراتيژيکه» کېدای شي، خو د تهران هر تصميم د مسکو او بيجينګ تصميم نه دی. [۱۲، ۱۹]

### خليجي هېوادونه، ترکيه او د افغانستان پر اقتصاد اغېز

د سعودي عربستان، اماراتو، قطر، عمان او نورو خليجي هېوادونو لپاره امنيت، انرژي، سوداګريز بندرونه او د جګړې د پراخېدو مخنيوی اساسي لومړيتوبونه دي. ترکيه هڅه کوي خپل سوداګريز او امنيتي تماسونه پرانيستي وساتي. که د هرمز بحران اوږد شي، ترانسپورتي لګښت، بيمه، د تېلو او خوراکي توکو بيې لوړېدای شي. افغانستان چې د وارداتي توکو، ټرانزيټ او ګاونډيو بازارونو له بدلونونو اغېزمنېږي، بايد د ايران، ترکمنستان، ازبکستان او نورو لارو د بديل ظرفيت جدي وڅېړي. دا اقتصادي اغېزې احتمالي دي؛ اندازه يې د راتلونکو بازارونو پورې تړلې ده. [۱۷، ۲۰]

پايله: د انرژۍ په برخه کې د درېيو مشرانو ګډې خبرې مهمې دي؛ خو د ايران د جګړې د پای په معنا يې اخيستل له شواهدو پورته ادعا ده. [۱، ۸]

## ۵ ـ منځنۍ اسيا او د آسيا د قدرتونو حساس توازن

## منځنۍ اسيا: د يوه نوي نفوذ ترمنځ، که د څو لارو په تقاطع کې؟


افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

قزاقستان، ازبکستان، ترکمنستان، تاجکستان او قرغزستان د روسيې له تاريخي، اقتصادي او امنيتي نفوذ، د چين له پانګونو او ترانزيتي شبکو، او د لوېديځو بازارونو له اړتياوو سره هممهاله مخ دي. دا دولتونه عموماً غواړي له يوه قدرت سره د بشپړې تړلتيا پر ځای ځواړخيزې اړيکې وساتي. که واشنګټن، مسکو او بيجينګ د لويو امنيتي موضوعاتو په اړه د دوی له مشورې پرته تفاهم وکړي، د سياسي خپلواکۍ په اړه اندېښنې لوړېدای شي؛ خو که د سوداګرۍ او امن لارو لپاره سيالي په همکارۍ بدله شي، سيمه کې نوې اقتصادي موقع رامنځته کېدای شي. [۱۰، ۲۰]

## د منځنۍ اسيا د هېوادونو جلا جلا ګټې

قزاقستان د تېلو، يورانيمو، چين ـ اروپا د اورګاډي او له روسيې سره د اوږدو اړيکو توازن ساتي. ازبکستان د افغانستان له لارې سويلي بازارونو ته د رسېدو او د رېل‌پټلۍ پراختيا ته ارزښت ورکوي. ترکمنستان د ګازو صادراتو، ايران او افغانستان سره د ټرانزيټ لارو او سياسي بې‌طرفۍ پر اصل ټينګار کوي. تاجکستان د افغانستان د شمالي پولو، د کډوالو او سرحدي امنيت په اړه ځانګړې اندېښنې لري؛ قرغزستان بيا له چين سره د ځمکنيو لارو او په سيمه‌ييزو سوداګريزو طرحو کې د ونډې د زياتولو هڅې کوي. دا د هغوی د ګټو تحليلي انځور دی، نه د شنژن په غونډه کې اعلان شوی پټ تفاهم. [۲۰، ۲۱]

## هند، پاکستان او ختيځه آسيا

هند د چين د نفوذ د زياتېدو، د روسيې د وسلو او انرژۍ له اړيکو، د امريکا له ستراتيژيکو اړيکو او د ايران له ترانزيتي ظرفيت سره يو وخت حساب کوي. پاکستان د چين له اقتصادي اړيکو، له امريکا سره د امنيتي تماسونو او له افغانستان سره د ترينګلتيا د مديريت اړتيا لري. جاپان، جنوبي کوريا، تايوان او د آسيا ـ اوقيانوس متحدان بيا دا پوښتنه کوي چې ايا د واشنګټن او بيجينګ جوړجارۍ به د دوی د امنيتي ګټو په ګډون وي، او که به د دوی په نشتون کې معاملې کېږي. د کوريا د يونهاپ اژانس په ځانګړې ډول يادونه کړې چې د اعلاميې په متن کې د شمالي کوريا د اتومي مسئلې نوم نه دی راغلی. [۴، ۱۰، ۲۲]

## د افغانستان د نښلولو جغرافيه

د هرات ـ مزارشريف، خواف ـ هرات، ترمذ ـ مزارشريف او له ايران څخه د چين او منځنۍ اسيا پر لور د ترانسپورتي شبکو بحثونه د افغانستان لپاره د فرصت يوه مهمه کړکۍ ښيي. خو د دغو پروژو ارزښت هغه مهال عملي کېږي چې تمويل، ګمرکي رونټيا، تخنيکي معيارونه، د پولو امنيت او د خلکو اقتصادي ګټه تضمين شي. د افغانستان جغرافيه يوازې هغه مهال سرمايه ګرځي چې افغانان له ترانزيتي اجرت، کار، بريښنا او صنعتي توليده هم ګټه واخلي. [۲۰]

## ۶ ـ له ختيځې آسيا تر افريقا او لاتيني امريکا: نړيوال انځور

### اقتصاد، انرژي، ټکنالوژي او د سوداګرۍ نوې لارې

د درېيو قدرتونو سيالي يوازې پوځي نه ده. د مصنوعي ځيرکتيا، پرمختللو چپسونو، نادرو معدني موادو، بندرونو، فضا، مخابراتو او نړيوالو مالي تادياتو کنټرول د قدرت اساسي وسيلې ګرځېدلي دي. امريکا د لوړ ارزښت ټکنالوژيکو شبکو او متحدانو له لارې نفوذ ساتي؛ چين د توليد، سوداګرۍ، زيربناوو او خامو موادو د بهير په ساحه کې پراخ حضور لري؛ روسيه د انرژۍ، وسلو او ځينو سيمه‌ييزو امنيتي اړيکو له لارې نفوذ کاروي. د شنژن خبرې دا اختلافونه نه ختموي، خو د خطر د کنټرول لپاره د مستقيمې اړيکې يو ميکانيزم جوړولای شي. [۳، ۱۰، ۲۳]

### افريقا او لاتينه امريکا ولې له دې صحنې بهر نه دي؟

افريقايي هېوادونه د پورونو، معدني زيرمو، کرنې، انرژۍ او زيربناوو د قراردادونو په اړه له بېلابېلو قدرتونو سره اړيکې لري. د لاتيني امريکا هېوادونه د امريکا له تاريخي نفوذ، له چين سره له زياتېدونکي سوداګرۍ او د طبيعي منابعو له نړيوال بازار سره تړلي دي. که نوې لوی‌قدرتي معاملې د موادو د رسولو، پانګوني او بازارونو د کنټرول پر محور وڅرخي، د دغو هېوادونو د معاملې شرايط بدلېدای شي. خو هغوی ټول يو شان دريځ نه لري: يو شمېر به له سيالۍ امتياز ترلاسه کړي او يو شمېر به له ډېر فشار سره مخ شي. دا برخه د نړيوال اقتصاد د جوړښت تحليلي ارزونه ده، نه د شنژن د ګډ سند موضوع. [۱۲، ۲۳]

## نړيوال جنوب: د غږ غوښتنه او د نوي انحصار خطر



افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

چين او روسيه د «څوقطبي نړۍ» په ژبه د نړيوال جنوب د زياتې وندې خبره کوي؛ امريکا بيا د نړيوالې همکارۍ په چوکاټ کې د خپلو ګټو او اتحادونو ساتنه غواړي. د ملګرو ملتونو اصلاحات تر هغه عادلانه نه بلل کېږي چې د افريقا، آسيا او لاتيني امريکا د هېوادونو استازيتوب، د پرېکړو رونټيا او د نړيوال قانون پر ټولو يو شان تطبيق ورسره ټرلې نه وي. که اصلاحات يوازې د درپيو دايمي غړو د معاملې نوم شي، کوچنۍ هېوادونه زيانمنېږي؛ که پراخ او حقوقي بنسټ ولري، فرصت جوړوي. [۱، ۱۶، ۲۳]

د نړۍ د بيا وېش د خطر ځلور نښې

لومړۍ نښه به دا وي چې د کوچنيو هېوادونو د خاورې او امنيت په اړه پرېکړې له هغوی پرته وشي. دويمه به د نفوذ د ځانګړو ساحو رسمي يا غيررسمي منل وي. درېيمه د نړيوالو محکمو او حقوقي بنسټونو د واک سيستماتيک کمزورې کول دي. څلورمه به د سوداګرۍ، انرژۍ او امنيت د لويو امتيازونو يو له بل سره ټرل وي. تر اوسه د شنژن لنډې اعلاميې دا ټولې نښې نه دي پوره کړې؛ خو درېيمه ماده د نړيوال حسابورکونې په بحث کې د پاملرنې وړ ده. [۱، ۳، ۷]

## ۷ ـ له ۱۹۴۵ يالتا څخه تر ۲۰۲۶ شنژن پورې: ورته والی او توپير

د يالتا اصلي تاريخي واقعه

د ۱۹۴۵ کال د فبروري له ۴مې تر ۱۱مې د کريميا په يالتا کې د امريکا ولسمشر فرانکلين روزوېلټ، د بريتانيا لومړي وزير وينسټن چرچل او د شوروي مشر جوزف ستالين سره وليدل. دري واړه د نازي جرمني پر وړاندې د جګړې متحدان وو او د جګړې د پاى او تر جګړې وروسته د نړۍ د نظم په اړه يې خبرې وکړې. د جرمني د اشغال د اداري، د پولنډ د راتلونکي، د ختيځې اروپا د حکومتونو، د جاپان پر وړاندې د شوروي ګډون او د ملګرو ملتونو د راتلونکي جوړښت په ټراو مهمې پرېکړې او تفاهمونه وشول. د امريکا د بهرنيو چارو وزارت تاريخي څانګه دا هم روښانوي چې د يالتا د پرېکړو ژمنې او عملي تطبيق يو شان نه وو. [۱۶، ۲۴]

ولې د «يالتا ۲» نوم کارول کېږي؟

د دې تشبيه بنسټ دا وړه ده چې د نړۍ څو زورور مشران د نورو ولسونو له غړو پرته د امنيتي او اقتصادي نفوذ د حدودو پر سر خبرې کوي. د روسيې لپاره د ستر قدرت په حيث د امريکا او چين تر څنګ کېناستل ځانګړی سياسي ارزښت لري. په اروپايي رسنيو کې ځينو شنونکو دا صحنه د «نفوذ د ساحو» د سياست د بيا راژوندي کېدو نښه بللې ده. خو د فرانسې لومونډ او د امريکا والسټريټ ژورنال په ځينو تحليلونو کې پر دې هم ټينګار شوی چې د ۱۹۴۵ کال او ۲۰۲۶ کال تاريخي شرايط ژور توپير لري. [۶، ۷، ۲۵]

## پنځه اساسي توپيرونه

لومړی، د يالتا دري مشران د يوې سترې جګړې د متحدې جبهې برخه وو؛ نن امريکا، روسيه او چين په ګڼو ډګرونو کې يو د بل سيالان دي. دويم، د ۱۹۴۵ کال اروپا پوځي ماتې او اشغال ته نژدې وه؛ نن خپلواک دولتونه، اروپايي ټولنه او ګڼ نړيوال سازمانونه شته. درېيم، د نړيوال اقتصاد اړيکې دومره سره ټرلې دي چې د بازارونو بېثباته وېش ټولو ته زيان رسولای شي. څلورم، اتومي وسلې او مخابراتي ټکنالوژي د مخامخ جګړې بيه ډېره لوړه کړې. پنځم، د ملګرو ملتونو منشور د دولتونو حاکميتي برابري او د زور پر وړاندې اصول لري؛ که څه هم د پلي کېدو ستونزې پکې ډېرې دي. [۱۶، ۲۴]

## دري احتمالي راتلونکي سناريوګاني

«مديريت شوي سيالي» تر ټولو احتياطي امکان دی: دولتونه پر اتومي خطر او انرژۍ خبرې کوي، خو پر اوکراين، تايوان او ايران اختلافونه دوام کوي. «انتخابي لويي معاملې» کېدای شي پر ځينو موضوعاتو محدود تفاهمونه رامنځته کړي چې په هغو کې د نورو دولتونو د ګډون او ګټو مسئله حساسه کېږي. «نوی سخت بلاکي وېش» هغه وخت جدي کېږي چې رسمي اتحادونه، امنيتي تضمينونه او تجارتي بنديزونه په مشخصو جغرافيايي کربنو بدل شي. د موجودو شواهدو پر بنسټ درېيمه پايله نه ده ثابته شوې. [۳، ۶، ۷]

## ۸ ـ نړيوال مطبوعات غوندې ته څنګه ګوري؟

خبري راپور، حکومتي روايت او تحليلي نظر بايد سره جلا شي

رويټرز (Reuters) د خبرو د سمبوليک اهميت تر څنګ د مشخصو لاسته‌راوړنو کمښت او د متحدانو اندېښنې روښانه کړي دي. اسوشيټډ پرېس (AP) پر دې ټينګار کړی چې اعلاميه شته، خو د اوکراين او ايران په اړه لوی


افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

بدلون نه دی ثبت شوی. فرانس پرېس (AFP) د تاریخي غوندې او هممهاله جګړو ټکر انځور کړی. د دغو دریو اژانسونو قوت د پېښو، نېټو او مستقیمو څرګندونو ثبتول دي؛ خو د دغو خبرونو شننه د هرې اداري د سرلیک له زاویې متاثره کېدای شي. [۲–۴]
فایننشل ټایمز (Financial Times) او ځینو اروپایي رسنیو د «یالتا ۲» تشبیه او د اروپا د نشتون خطر رااخیستی؛ لوموند (Le Monde) خبرداری ورکړی چې دا تشبیه په تاریخي لحاظ ساده کوونکي هم ګډای شي. والسټریټ ژورنال (Wall Street Journal) د لویو قدرتونو د عملي توان پر محدودیتونو بحث کړی. ګارډین ( The Guardian) د نړیوالي جزایي محکمې د واک پر ماده او د اعلامیې له متن څخه د اوکراین او ایران پر حذف تمرکز کړی دی. [۶، ۷، ۹، ۱۴]
الجزیره (Al Jazeera) د هرمز تنګي، ایران، اتومي خبرو او «G3» احتمالي جوړښت پوښتنې مطرح کړې؛ دویچه‌ویله (Deutsche Welle) روښانه کړې چې چین او روسیه له ایران سره اړیکې لري، خو دواړه یې د امریکا سره د خپلو اړیکو په رنا کې تلي. یونهاپ (Yonhap) د شمالي کوریا د اتومي مسئلې د نشتون موضوع برجسته کړې او د پاکستان ډان (Dawn) د آسیا له لیدلوري د غوندې خبر خپور کړی دی. [۸، ۱۹، ۲۲، ۲۶]
د چین دولتي شینهوا (Xinhua) او رسمي وېبپاڼې پر سولې، اتومي خطر او د درېیو هېوادونو پر همکارۍ ټینګار کړی؛ د روسیې تاس (TASS) د پوتین د لوی‌قدرتي حضور، نړیوال ثبات او اعلامیې متن ته پراخ ځای ورکړی دی. د دغو دولتي ادارو خبرونه د حکومت د رسمي دریځ د پېژندلو لپاره ډېر مهم دي، خو د هماغه حکومت د تګلارو د خپلواک نقد لپاره باید له نورو سرچینو سره پرتله شي. [۱، ۲۷]

**اندې پا یله**

په ټولیز ډول مطبوعات په درېو ډلو کې ارزول کېدای شي: یوه ډله د خبرو د پرانیستې مثبت امکان وینې؛ بله د کوچنیو هېوادونو د ګټو د قرباني کېدو او د پوتین د مشروعیت د زیاتېدو خطر ته ګوري؛ درېیمه د تاریخ، اقتصاد او د قدرت د توازن له پلوه وایي چې د «نوې یالتا» ادعا لا ثبوت ته اړتیا لري. د علمي څېړنې سمه لاره دا نه ده چې یوازې له یوې ډلې سره موافق شو؛ باید د هرې ادعا سند، بدیل تفسیر او عملي پایلې وازمویل شي. [۳، ۶، ۷]

## ۹ ـ افغانستان: ستراتیژیک فرصت، ګواښ او د افغان ولس لومړیتوب

په ګډ سند کې افغانستان نشته؛ خو په سیمه‌ییزو حسابونو کې یې ځای مهم دی
د شنژن په څلورماده‌ییزه اعلامیه کې د افغانستان نوم نه دی یاد شوی. له همدې کبله دا ادعا چې درېیو مشرانو د افغانستان په اړه پټ ټرون کړی، له شته علني اسنادو نه ثابتېږي. خو افغانستان د چین د لوړدیځو سوداګریزو لارو، د روسیې د منځنۍ اسیا امنیت، د امریکا د ترهګرۍ ضد سیاست، د ایران د ټرانزیټ او له پاکستان سره د سرحدي کړکېچ له املې د دغو قدرتونو د پراخو ګټو له دایرې بهر نه دی. [۱، ۲۰، ۲۱]

### د قدرتونو ګټې د افغان ولس له ګټو سره یو شان نه دي

روسیې په ۲۰۲۵ کال کې د طالبانو حکومت په رسمي توګه وپېژاند؛ چین له کابل سره اقتصادي او دیپلوماتیکې اړیکې او د سرحدي امنیت اندېښنې لري؛ امریکا د ترهګرۍ، امریکایي اتباعو، بندیزونو او نړیوالو تعهداتو په اړه خپل لومړیتوبونه لري. د چین او روسیې دریځ پر اقتصادي تعامل او د کنګل شوو شتمنیو پر ازادولو تمرکز لري، په داسې حال کې چې د امریکا او ځینو لوړدیځو هېوادونو په بحثونو کې امنیت، د بشري حقونو تعهدات او د ښځو او نجونو وضعیت ځانګړی ځای لري. دا بیلابیل دریځونه د افغانانو د اړتیاوو بشپړ بدیل نه شي کېدای. [۲۱، ۲۸، ۲۹]
اوسنۍ ملي اړتیاوې

د ملګرو ملتونو راپورونه د بېوزلۍ، د بشري مرستو د کمښت، د ښځو او نجونو د زده‌کړې او کار د محدودیتونو، کډوالۍ او د پاکستان سره د سرحدي جګړو د ملکي زیانونو یادونه کوي. د افغانستان لپاره تر ټولو ژور امنیت هغه دی چې د خلکو ژوند، ښوونځي، روغتیا، کار، کرنه او ملي حاکمیت پکې خوندي وي. د کډوالو راستنېدل او د سرحدي جګړې فشار د کورني اقتصاد پر ظرفیت مستقیم اغېز لري. [۲۸، ۳۰، ۳۱]

### افغان ولس، مدني بنسټونه او واکمن چارواکي څه وکړي؟


افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

لومړی، افغانستان بايد د هېڅ بهرني قدرت د نيابتي سيالۍ په ډګر بدل نه شي. دويم، د ملي حاکميت او د ټولو ګاونډيانو سره د متوازن، متقابل احترام اړيکو اصل وساتل شي. دريېم، د ښځو او نجونو تعليم، روغتيا، کار او د ټولنې ګډون د اوږدمهالي ملي ثبات اقتصادي شرط وګڼل شي. څلورم، د ايران او منځنۍ اسيا ترانزيټي لارې د تخنيکي، مالي او امنيتي ارزونې له مخې پراخې شي؛ قراردادونه دې شفاف وي. پنځم، د افغانستان او پاکستان ترمنځ د ملکي وګړو د ساتنې، سرحدي اړيکو او شخړو د سوله‌ييز حل لپاره دوامداري لارې وکارول شي. [۲۰، ۲۸، ۳۰]
شپږم، د افغان پوهانو، سوداګرو، ښځو، ځوانانو او د هېواد دننه او بهر مدني شخصيتونو پر شواهدو ولاړه خپلواکه څېړنيزه شبکه جوړه شي چې نړيوال خبرونه، ټرونونه او اقتصادي طرحې له ملي ګټو سره پرتله کړي. اووم، له نړيوالو قدرتونو سره هره معامله دې د افغانستان د خاورې، اوبو، کانونو، تعليم او د نسلونو د راتلونکي په ګټه وارزول شي؛ عکس، شعار يا لوبه غوندې د ملت د برخليک د سپارلو جواز نه دی.

## پا يله

شنژن يو ه مهمه نړيواله سياسي پېښه ده، خو د نړۍ د رسمي بيا وېش ثابت سند نه دی.
د افغان ولس لپاره مناسبه تګلاره نه ساده خوش‌بيني ده او نه بې‌سنده وېره؛
بلکې د حقايقو پر بنسټ ملي يووالی، خپلواک فکر، د ټولو هېوادونو سره سنجول شوي اړيکي او د خلکو د ژوند د ارتياوو لومړيتوب دی.
د افغانستان د برخليک د ټاکلو حق د افغان ولس دی، نه د درېيو سترو قدرتونو د ناستي د مېز انحصاري صلاحيت. [۱۶]

## سرچينې

سرچينې د ۱۹ نومبر ۲۰۲۶ پورې وکتل شوې. د ټيکټاک ويډيو بشپړه کتنه ممکنه نه وه؛ څېړنه پر خپلواکو اسنادو ولاړه ده. په متن کې د رسمي سند، خبر او تحليل توپير ساتل شوی.


[۱] د چين رسمي سفارت، د درېيو مشرانو د سولې د اعلاميې بشپړ متن (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۲] Associated Press، د شنژن د ناستې رايور او د څلورماده‌ييزې اعلاميې تشريح (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۳] Reuters، د سولې اعلاميه او د اوکراين، ايران او سوداګرۍ د اختلافونو راپور (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۴] Anadolu Agency، د ګډې اعلاميې متن او د ناستې وخت (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۵] Al Jazeera، د درېيو مشرانو سياسي موخې او اختلافونه (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۶] Financial Times، د نوي يالتا د تشبيه انتقادي تحليل (۱۸–۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۷] Le Monde، ولې شنژن «يالتا» نه ده؟ (۱۸ نومبر ۲۰۲۶)
[۸] Al Jazeera، د شنژن غونډې پنځه اساسي پايلې (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۹] The Guardian، د درې‌اړخيزې اعلاميې او ICC په اړه راپور (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۱۰] Reuters، د درېيو مشرانو جلا ليدنې او سوداګريز اختلافونه (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۱۱] RFE/RL، د لوی‌قدرتي غونډې د سياسي انځور ارزونه (۱۸–۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۱۲] Financial Times، د چين د نړيوال ليد او APEC غونډې ارزونه (۱۵ نومبر ۲۰۲۶)
[۱۳] Reuters، د اوکراين د اروپايي شريکانو د برلين غونډه (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۱۴] The Guardian، په برلين کې د اوکراين د ملاتړ او د اروپا د درېځ راپور (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۱۵] Euronews، په خبرو کې د اروپا د ګډون او غيابت شننه (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۱۶] United Nations، د منشور لومړۍ فصل: د خلکو حق او د دولتونو حاکميت (اصلي حقوقي متن)
[۱۷] UK House of Commons Library، په ۲۰۲۶ کې د ايران د جګړې څېړنيز راپور (اګست ۲۰۲۶)
[۱۸] Security Council Report، د هرمز د امنيت او ايران د مذاکرې شرايط (نومبر ۲۰۲۶)
[۱۹] Deutsche Welle، د ايران، چين او روسيې د ګټو توازن (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۲۰] Eurasianet، د افغانستان ـ ايران د ترانسپورتي اړيکو او منځنۍ اسيا شننه (اکتوبر ۲۰۲۶)
[۲۱] Security Council Report، د افغانستان په اړه د چين، روسيې او امريکا د دريځونو مقايسه (سپتمبر ۲۰۲۶)
[۲۲] Yonhap، اټومي خطر او د شمالي کوريا د يادونې نشتون (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)




افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

[۲۳] Wall Street Journal، ولې غونډه د نوې نړیوال نظم د پلي کولو ضمانت نه دی؟ (۱۷ نومبر ۲۰۲۶)
[۲۴] U.S. Department of State, Office of the Historian، د پالتا کنفرانس ۱۹۴۵ تاریخي سند
[۲۵] Le Monde، د نوی پالتا د انځور خطر او تاریخي توپیر (۱۸ نومبر ۲۰۲۶)
[۲۶] Dawn، د شنژن غونډې د آسیا له لیدلوری راپور (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۲۷] TASS، د سولې اعلامیه او د روسیې رسمي خبري روایت (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۲۸] UNAMA، د افغانستان د خلکو د راتلونکي لپاره ټولشموله پرمختګ (اګست ۲۰۲۶)
[۲۹] Reuters، د طالبانو حکومت ته د روسیې د رسمیت پیژندنې خبر (۳ جولای ۲۰۲۵)
[۳۰] UNAMA، د افغانستان بشري حقونو څارنې راپورونه (اکتوبر ۲۰۲۶)
[۳۱] UN DPPA، د افغانستان په اړه د امنیت شورا ته د ملګرو ملتونو توضیحات (سپتمبر ۲۰۲۶)
[۳۲] Eurostat، د اروپایي اتحادیې نفوس ۴۵۲ میلیونه (۱۰ جولای ۲۰۲۶)
[۳۳] Eurostat، د اروپایي اتحادیې ۲۰۲۵ کال GDP = ۱۸٫۸ ټریلیونه یورو (۶ اګست ۲۰۲۶)
[۳۴] European Parliament Research، د اروپا اتومي دفاع او د فرانسې رول (۲۰۲۶)
[۳۵] UK House of Commons Library، د فرانسې د اتومي وسلو رسمي څېړنیز راپور (۲۰۲۶)
[۳۶] APEC، د ۲۱ غړو رسمي نومونو او د سازمان تعریف
[۳۷] Centre for European Policy Network، د شنژن له خبرو د اروپا بهر پاتې کېدل (۱۹ نومبر ۲۰۲۶)
[۳۸] World Bank، د افغانستان د ۲۰۲۶ اقتصادي پرمختګ او اوبو امنیت تازه راپور (۱۸ نومبر ۲۰۲۶)
[۳۹] UNESCO / UNICEF، د افغانستان د ښوونې تازه شمېرې (۴ نومبر ۲۰۲۶)
[۴۰] The White House، «U.S.-Russia-China Heads of State Declaration toward Peace»، ۱۹ نومبر ۲۰۲۶. د ګډې اعلامیې رسمي امریکایي متن. د اصلي سند مستقیمه ترنه
[۴۱] Ministry of Foreign Affairs of China، «President Xi Jinping Chairs China-Russia-U.S. Summit»، ۱۹ نومبر ۲۰۲۶. د شي جین‌پینګ د خبرو څلور اصول او رسمي راپور. د اصلي سند مستقیمه ترنه

۱۹ نومبر ۲۰۲۶

محمد همایون همت
(MD, PhD)


افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ